

Cursuri universitare

Ioan CHIȘ
Alexandru Bogdan CHIȘ

EXECUTAREA SANȚIUNILOR PENALE

IOAN CHIȘ
ALEXANDRU BOGDAN CHIȘ

EXECUTAREA SANCTIUNILOR PENALE

Ediția a II-a, revăzută și adăugită

Universul Juridic
București
-2021-

1. SCURT ISTORIC AL ÎNCHISORILOR ROMÂNEȘTI

Din Istoria regelui Dromihete (sec. IV-III î.e.n.), judecata poporului în cadrul democrației militare presupunea ca prizonierii de război să fie judecați și pedepsiți prin voința Adunării poporului înarmat. Voința regelui era deosebit de importantă, astfel că Agatocle, fiul regelui macedonean Lisimah, scapă cu viață și după o perioadă de **captivitate** (300-292 î.e.n.) este liberat și plin de daruri se întoarce la tatăl său. Urmează o căsătorie dinastică ce aduce un avantaj regelui dac prin cedarea unor cetăți de la Dunăre¹.

În timpul statului dac sub domnia regelui Burebista (70-44 î.e.n.) se elaborează reguli juridice „**belagines**” ce instituie conduite bazate pe exemplul personal. „Ajuns în fruntea neamului său care era istovit de războaie dese, getul Burebista s-a înălțat atât de mult prin exerciții, abținere de la vin și ascultare față de porunci, încât în câțiva ani a făurit un stat puternic și a supus geților cea mai mare parte din populațiile vecine, ajungând să fie temut chiar și de romani”, astfel sintetizează Strabon din Amaseia, geograf și istoric grec, la puțin timp de la dispariția lui Burebista.

Sub domnia regelui Burebista, marele preot Deceneu introduce regulile scrise (belagines), deși reguli nescrise existau cu mult înainte, Legile frumoase (belle – leagines), elaborate din timpul lui Zalmoxe, sunt considerate a fi regulile „înțelepciunii” și consacrau „legea ospitalității pentru soli și vizitatori”, „legea îndatoririlor fiecărui membru al comunității” și „obiceiul pământului”. Aceste legi vor sta la baza dreptului consuetudinar. În disprețul legilor, **dacii își făceau și singuri dreptate**, folosind „răzbunarea sângelui, conform obiceiurilor din epoca gentilică².

În perioada regatului sclavagist Dacia, de la regele Burebista până la regele Decebal, numeroasele războaie dintre romani și daci, cu rezultate alternative în victorii, au produs numeroși captivi, uciși conform obiceiurilor celor care îi capturau sau transformați în sclavi ce erau vânduți pe piețele din întregul imperiu. Dacii care îl venerau pe zeul Marte ca fiind născut în Dacia **sacrificau pe altarele** sale prizonierii, considerând că zeul trebuie împăcat prin vărsare de sânge. Deși existau și legi scrise cu privire la judecată, se practica judecata în fața regelui cu un sistem de ghicitori ce dădeau verdicte cu privire la vinovăție. Faptele penale erau pedepsite cu alungarea din comunitate sau cu moartea. Funcționează, de asemenea, sistemul răzbunării private³.

După cucerirea Daciei de către Imperiul Roman și transformarea acesteia în provincie imperială romană (105-106 e.n.), s-a impus dreptul roman și implicit dreptul de pedepsire a celor vinovați. Amfiteatrele de la Sarmisegetusa și Porolissum

¹ C. Daicoviciu, *Il paese di Dromichete, in Dacia. Studii și articole privind istoria veche a pământului românesc*, Bibliotheca Mvsei Napocensis, Muzeul de Istorie Cluj, 1970, pp. 97-100.

² M. Eliade, *De la Zalmoxis la Gingis Han: Studii comparative asupra religiilor și folclorului din Dacia și din Europa Orientală*, 1970, Payot, p. 9.

³ Iordanes, *Despre originea și faptele geților (De origine actibusque Getarum – Getica – în Iordanes Romana et Getica)* de Theodor Mommsen, Berlin, 1882, text stabilit în „Fontes”, vol. II, 1970, pp. 413, 417-419.

demonstrează că aici au avut loc lupte de gladiatori sau sacrificii de sclavi dați pradă fiarelor sălbatice pentru distrația cetățenilor. Dreptul ginților aplicat oamenilor liberi și băștinașilor s-a contopit treptat, în timpul celor peste 160 de ani de conviețuire romano-dacă, cu dreptul roman, dând naștere obiceiurilor pământului și dreptului numit „Legea Țării”.

După alungarea din Dacia a romanilor după anul 274 împăratul ce s-a evidențiat pentru apărarea poporului său de origine a fost Galerius Maximianus (293-311), unul dintre cei trei împărați de origine dacă. Provenind dintr-o mamă de origine dacă din cetatea Romula din zona Olteniei de azi, el a impus romanilor să plătească tribut dacilor, imperiul lor fiind denumit chiar imperiul Dac, dar, din păcate, fiindu-i rușine de înfrângerea suferită pe timpul lui Traian, a ordonat distrugerea documentelor ce descriau războaiele dacice.

Edictele acestui împărat sunt importante pentru că descriu epoca în care se ducea o luptă deosebită, în care zeii vechii Rome urmau să fie dărâmați din templele lor, iar creștinii se luptau pentru legalizarea noii credințe în Isus Hristos. A fost o perioadă de omoruri și execuții religioase, creștinii fiind executați sau la rândul lor executând pe cei cu credințe în zei. Templele au fost înlocuite de bazine.¹ Edictul de toleranță creștină emis de Galeriu a avut ca urmare imediată libertatea cultului creștin și evident liberarea acestora. Creștinii au început să își țină adunările sub conducerea arhierilor lor, fără teamă, chiar în locuri publice, s-au construit biserici ori au fost folosite vechile temple. Majoritatea creștinilor închiși au fost eliberați, iar cei condamnați la munci silnice au fost trimiși la casele lor. În timp ce Biserica își redobânda libertatea, iar creștinii se bucurau de liniște.

După retragerea administrației romane în anul 274 dreptul roman și obiceiul pământului, împreună cu normele creștine au constituit baza sancționării faptelor considerate infracțiuni. Timp de secole legislația bizantină a constituit izvor de inspirație. Legea Țării a funcționat sub titulatura de **Jus Valachicum** (Legea pământului ori Legea Dumnezeiască) compusă din elemente dacico-getice peste care s-au suprapus elemente romano-bizantine, dreptul migratorilor asimilați de populația majoritară. Sub influența regalității maghiare, în comitatele unghurești, secuiești și săsești s-au impus regulile de judecare și pedepsire ale stăpânilor.

¹ Eusebiu din Cezareea, *Istoria bisericească*: „Între alte orânduiri pe care le-am dat pentru folosul și binele popoarelor, am hotărât mai întâi ca totul să fie îndreptat potrivit vechilor legi și așezămintelor publice ale romanilor, iar creștinii care au părăsit religia strămoșilor lor să poată îmbrățișa păreri mai bune. Dar, după o anumită socoteală, ei au fost cuprinși de o mândrie atât de încăpățanată, încât n-au mai urmat ceea ce fusese hotărât de cei de altă dată și, în loc de ceea ce înșiși părinții lor le statorniciseră mai întâi, ei și-au făcut legile lor proprii, după cugetul lor și după cum le înțelege fiecare, așa încât țineau de acum legile lor proprii și s-au strâns laolaltă aici și colo mulțimi pestrițe de oameni. Din această cauză, la edictul care l-am publicat ca să se reîntoarcă la rânduielile stabilite de strămoși, foarte mulți au fost biruiți de amenințările primejdiei, dar foarte mulți au fost tulburați și au suferit tot felul de chinuri, fiind omorâți în diferite feluri. Iar întrucât cei mai mulți au rămas în aceeași nebunie, ne-am dat seama că nu aducem cinstea cuvenită nici zeilor cerești și nici Dumnezeului creștinilor.” VIII, XVII, 6-10, P.S.B. 13, pp. 337-338.

De o importanță excepțională este Sinodul creștin de la Niceea din anul 325, din timpul domniei împăratului Constantin, care stabilește regulile cultului creștin, crezul, sărbătorile, astfel că în întreg Evul Mediu aceste reguli vor sta la baza dreptului consuetudinar și a dreptului oral, *jus valahicum*. Nomocanoanele bizantine, regulile noului testament, cele 10 porunci ale religiei Vechiului Testament vor sta sute de ani la baza judecării domnești, a Sfatului Țării, precum și a mitropolitului ori caimacamului atunci când înlocuiesc pe domn.

În none și dvidene, a noua și a zecea zi de la lăsarea la vatră a ostașilor după terminarea războiului se făceau judecăți de către domn, se pedepseau trădătorii, se surghiuneau cei care nu participaseră corect la lupte, se recompensau marii viteji.

Judecata domnitorului, înconjurat de Sfatul Domnesc, rezolvă toate problemele privind infracțiunile foarte grave (omor, tâlhărie, trădare ș.a.), iar celelalte fapte de drept comun (furt, viol, răpire, lovire, calpuzanie, hotrie, ierosilie ș.a.) sunt judecate și pedepsite de către stăpânul locului sau chiar de către membrii Sfatului Domnesc ori domnitor. Pedepsele sunt în mod frecvent cele capitale (tăierea capului pentru boieri, spânzurătoarea pentru ceilalți) sporite sau nu de tortură sau pedepse infamante (biciuire, mutilare, tăierea bărbii, purtarea prin târguri și piețe, legarea la stâlpul infamiei, batjocorirea publică)¹.

A. RETROSPECTIVĂ PÂNĂ ÎN SECOLUL AL XVII-LEA

Toate izvoarele Evului Mediu arată modalitățile de soluționare a conflictelor dintre diferite persoane, de diferite ranguri pe scara socială, precum și pentru stăpânirea supușilor prin pedepse extrem de dure.

Judecata domnească obișnuită era organizată în afara zilelor de post bisericesc, de trei sau patru ori pe săptămână. Sala de judecată era și sala tronului, din mijlocul palatului domnesc, de obicei fiind și sala mare a spătăriei ori sala armelor. Solemnitatea judecării era dată de faptul că în spatele tronului era icoana lui Iisus Hristos și se aprindea o făclie ce ardea neconținut pe timpul ședinței de judecată.

La ședință participau domnitorul, mitropolitul și boierii mari dregători, în raport de demnitatea pe care o ocupau. În sală mai erau și alți boieri fără demnități deosebite care aveau atribuții în raport de funcțiile și slujbele de la palat. În partea stângă a tronului stătea mitropolitul, iar în dreapta marele spătar ce purta sabia domnească, iar la câțiva pași mai la centrul sălii era marele postelnic cu mai mulți postelnice, lângă care erau așezați aprozi, armași sau alți boieri.

Solemnitatea judecării începea cu o rugăciune către Iisus, după care aprozii introduceau pe „jeluitori”, ce erau situați după o perdea. După terminarea jeluirii și după hotărârea domnitorului, aceștia erau scoși din sală ori duși în temnița palatului.

Judecățile se realizau una după alta până la epuizarea tuturor cazurilor, iar la amiază ședința se termina. Judecata era atât de severă și dreaptă încât chiar marele

¹ D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Ed. Minerva, București, p. 183.